

<https://tokar.ua/read/23413>.

4. Critical thinking: Why is it important and how to teach to students?
<https://www.teflhongkong.com/blog/critical-thinking-why-is-it-important-and-how-to-teach-them-to-students/>.

Олександр ШУМЕЙКО

старший викладач кафедри
психології та педагогіки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ ПІД ЧАС ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Вибори до органів державної влади та місцевого самоврядування є невід'ємною частиною політичного процесу. Вони надають громадянам можливість безпосередньо впливати на політичну владу в країні, створюють об'єктивні передумови для зміни політичної системи, трансформації структури державного управління, зміни політичних еліт та лідерів. У виборчому процесі задіяні практично всі соціально-політичні інститути держави та суспільства. Вибори до органів виконавчої та законодавчої влади проходять на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, як законний та логічний спосіб здійснення легітимації влади. Процедура виборів у сучасній Україні покликана регулювати та регламентувати порядок проведення виборчих кампаній і за останній час зазнала ряд змін, які, незважаючи на прогресивність, часто надають ще більше можливостей політтехнологам для розвитку та впровадження маніпулятивних технологій [1, с. 76–78]. Тема політичних маніпуляцій та їх проявів на різних етапах політичного процесу на сьогоднішній день стала однією з найбільш актуальних та обговорюваних тем у середовищі політичних психологів та політтехнологів. Маніпулювання зі свідомістю електорату створює для будь-якої демократичної держави неабияку складну та багатогранну проблему, що вимагає постійного вивчення та контролю. Ігнорування негативних наслідків маніпулятивного впливу перешкоджає встановленню конструктивних відносин між владою та суспільством у сучасній Україні. В якості категорії політичної психології, маніпулювання зі свідомістю потенційного виборця характеризується багатьма авторами як цілісна система засобів та технік соціально-психологічного, ідеологічного та деструктивного впливів на суспільну думку та політичну поведінку з метою нав'язування певних

(потрібних маніпулятору, а в нашому випадку – політтехнологу) ідей, цінностей, настанов, стереотипів із заданою спрямованістю. Вивчення проблем політичного маніпулювання електоральними масами почалося у 30-ті роки ХХ століття в США та активно продовжується й нині [3, с. 112–114]. Способів маніпулювання у політичній та соціальній психології виділяють досить багато. Знакова особливість політичних маніпуляцій полягає в тому, що вони здійснюються для досягнення певних політичних цілей і мають політичні наслідки для всього суспільства та громадян. Процес маніпулювання визначається як неприпустимий або неетичний, якщо він пов'язаний із прямою брехнею споживачам інформації (використання свідомо хибних цифр і фактів), впливом на підсвідомі інстинкти (приховані «вставки» у контекстній рекламі, ютуб-роліках, теле-, відео-, кінопрограмах, соціальній рекламі, комп'ютерних файлах тощо), використанням «чорного PR» або прямою чи опосередкованою образою конкретних політичних фігурантів, політичних чи громадських об'єднань, партійних структур або організацій, дискредитацією пов'язаних брендів та послуг. За всю історію проведення виборів в Україні легко можна знайти безліч підтверджень прямого маніпулювання думкою та поведінкою людей, в тому числі й у період нещодавніх виборчих кампаній, але юридичної протидії цьому процесу маніпулювання практично не здійснюється. Політики маніпулюють не тільки свідомістю електорату, але й один одним. При цьому ефективність політичних маніпуляцій досягається завдяки їх проявам на різних рівнях впливу – міжособистісному, груповому, масовому. Особливо зазначити, і це не є ні для кого секретом, що у здійсненні цілеспрямованого впливу на масову аудиторію основну роль відіграють ЗМІ, соціальні мережі та інтернет-простір загалом [4, с. 54]. В умовах сучасного інформаційного ринку практично всі інтернет-медіа, сайти, радіостанції, ютуб-канали, канали телебачення, газети та журнали включені до складу інформаційних холдингів, фінансування яких здійснюють великі монополісти, зацікавлені у лобюванні через ЗМІ виключно своїх політичних інтересів. Наслідки ігнорування проблеми маніпулювання думкою та поведінкою українського електорату можуть стати незворотними й перетворитися на серйозну перешкоду на шляху демократичних перетворень у нашій країні. Арсенал політичних маніпуляцій, що використовується сьогодні в Україні, багатий і насичений. Уже давно помічено, що виборчий процес будь-якого рівня завжди супроводжується розширеним арсеналом маніпуляційних дій. Психологами та політичними експертами було виділено низку підходів до обробки масової свідомості, які також одночасно прийнято називати прийомами політичного маніпулювання: «наклеювання ярликів» або «присвоєння кличок»; «рекомендації» або «групи впливу»; «перенесення позитивного образу»; «прості люди»; «підтасування карток»; «блискуча посередність»; «загальний вагон» або «разом з усіма» та безліч інших. Вочевидь, що більшість виборців країни під час останніх передвиборчих

кампаній випробовували на собі ці та багато інших маніпулятивних прийомів. Вони широко використовуються сьогодні для дискредитації одних та для впровадження «потрібних» ідеалів, шаблонів та суспільних настроїв. Варто особливо підкреслити, що маніпулювання може бути по-справжньому ефективним тільки в тому випадку, якщо воно здійснюється, спираючись на одну з актуальних потреб об'єкта маніпулювання. Проблема полягає в тому, щоб вибудувати та за допомогою пропагандистських прийомів, переконливо продемонструвати зв'язок між пропонованим вибором і цією потребою, представивши останню як головну та першочергову. Відповідна складова маніпулятивного впливу містить в себе цілу сукупність дій, однією з яких є процес використання різноманітних міфів. Маніпулювання – це необхідний елемент функціонування формальної демократії, принаймні для того політичного режиму, який робить наголос на дотриманні демократичних процедур, але не має під собою адекватної передовсім економічної бази, що забезпечує можливість погодження інтересів соціальних суб'єктів, що утворюють структуру цього суспільства. І, як це не прикро, в умовах перехідного періоду у становленні європейських цінностей, досить низького рівня політичної культури та громадянської відповідальності певної частини українського суспільства, це може призвести до руйнування демократичних основ суспільства та безконтрольного шкідливого впливу на психічне здоров'я особистості через використання маніпулятивних технологій.

Висновки: вибори, і як процес, і як інститут висловлювання та реалізації загального інтересу, вимагають тривалої та кропіткої роботи зі створення відповідної соціальної, психологічної, політичної та правової інфраструктури, що забезпечує відсутність шкідливих для психіки маніпулятивних компонентів, рівний доступ політичних суб'єктів до виборців, так само – доступ самих виборців до об'єктивної та незалежної інформації щодо політичних суб'єктів виборчого процесу, а також формування системи політичних цінностей, що забезпечить згоду суспільства щодо правил політичної діяльності. Тільки в такому випадку на виборах можна хоча б певною мірою уникнути маніпулювання електоральною свідомістю та поведінкою, а сам процес виборів насправді стане каналом вільного волевиявлення громадян України.

---

1. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання. К., 2010. 432 с.

2. Оверченко А. І. Використання засобів впливу у політичній агітації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 12. С. 61–68.

3. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.

4. Сергієнко Н.О. Психологічні прийоми в політиці: навч. посібник. Міжрегіон. акад. упр. персоналом. К., 2006. 112 с.

5. Скуловатова О. В. Політична психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К., Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 384 с.